

Maribor, 27. maj 2025

V obilju se rojevajo biseri

Kot kritik, pedagog in teatrolog, gledalec in zaljubljenec v lutke in gledališče že dvajset let kontinuirano spremljam hrvaško lutkovno sceno, ki že nekaj časa na svojevrsten način stagnira. Utrujen od stopicljanja na mestu, priložnosti, da postanem selektor slovenskega bienala, nisem razumel samo kot izlet v sosednje lutkarstvo, ampak kot nujo in hrepenenje po svežini in novih idejah. Dobil sem veliko več od tega. Že preden sem si ogledal 43 prijavljenih predstav, me je navdušila njihova količina. Ko sem si jih ogledal, sem, po pričakovanjih, ugotovil, da niso vse odlične in brez napak, hkrati pa sem spoznal tudi, da je za kvaliteto nujna kvantiteta in da se znotraj obilja rojevajo biseri. Prav tako se je v vseh – ne glede na slabosti, ki so zavirale nekatere predstave, – čutila ljubezen do lutkarstva in zavest o ciljni publiki, ki jo predstave nagovarjajo. Bilo je nekaj res odličnih repertoarnih in zelo dobrih namenskih predstav, lahko premakljivih majhnih produkcij, pa tudi razkošnih spektaklov. Prepričljivih animacij v klasičnem okolju in njihovih ukinitvev v sodobni refleksiji. Poezije, slikanic, absurda in naturalizma, vode in lepila, papirja in dima. Še posebej pomembno se mi zdi veliko število mladih avtorjev, ki ob koncu te zgodbe niso našli mesta v selekciji, a so se dobro umestili v tem trenutku za skorajšnje jutrišnje vzlete. Svoje odlične ideje morajo samo še scensko oživiti in razvijati skozi spremembe v izvedbi. Naj zaokrožim svoje uvodne misli: navdušila me je raznolikost idej, generacij, izrazov in tem ter izvedbenih, zvočnih in likovnih rešitev.

Vloge selektorja nacionalnega festivala ne vidim kot izrazito avtorsko, ampak kot sito.

Hkrati menim, da izbor ne sme poudarjati selektorjevih kritičnih, estetskih in izvedbenih pogledov, ampak naj bo čim boljša slika trendov v slovenskem lutkovnem ustvarjanju v zadnjih dveh letih. Trendi

pa praviloma niso enopomenski, kar potrjujejo tudi prijavljene predstave. Ob tej primarni nalogi ima selektor še eno pomembno nalogo: oblikovanje festivalskega programa. Lutkovno ustvarjanje je izraz vseh generacij, ki hkrati negujejo tradicijo in rušijo lastne meje. Obenem si kot selektor in umetniški oblikovalec festivala želim v Mariboru zbrati gledalce od enega do sto enega leta, ki bodo po vsaki predstavi vsaj za leto dni mlajši in vsaj malo umetniško bogatejši. Verjamem, da bo deset predstav tekmovalnega programa naredilo še več kot to.

Slovensko lutkarstvo sem doslej spremljal predvsem na festivalih in ga načeloma povezoval z eksperimentom. Zato bom to pot ubral tudi skozi lastno selekcijo. Novosti, ki so v zadnjih dveh letih v slovenskem lutkarstvu in tudi v tej selekciji najbolj opazne, bi lahko imenoval poglobljena dekonstrukcija tradicije. Ena najzanimivejših je ukinitvev oziroma zamenjava animacije s stop-animacijo in tudi razdrobljenost in množenje edinstvene lutke-lika, ki ji je animator doslej vdihoval življenje, s številnimi lutkami, ki kažejo na razdrobljenost življenja scenskih likov in sodobnega sveta. To izničenje in preskok preko prejšnjega pobudnika lutkovnega izraza potrjuje neskončne možnosti današnjega lutkovnega ustvarjanja. Nujno je igrati se z njim, premikati meje in upati si stopiti na drugo stran.

S stop-animacijo sta oblikovani prvi dve predstavi iz serije *Transport*, ki prav šolsko demonstrirata, kako se razvija novi izraz. V mariborski premierni predstavitvi je ta novost v prvem planu, že v naslednji, ljubljanski, to ni več novost, ampak postane del okolja, s katerim se zrašča in se razvija v dialogu z drugimi elementi. Medtem ko je prvo srečanje z novimi idejami po pravilu vedno intrigantno, se drugo pokaže kot preizkus učinkovitosti. Festivalsko občinstvo bo lahko na enem mestu, v enem dnevu uživalo v tem vstopanju v novo.

Tretja predstava, ki raziskuje in ruši meje, se loteva tradicionalnega senčnega gledališča, ki ga prelije v dim. Dim v predstavi *Smrt in mleko* ni nosilec niti konstanta predstave, je pa njena dramaturška potrditev, komentar in poanta, s tem pa postane eden od ključev odrske interpretacije. Dim prodira kot kladivo v prostor igre in horizontalno ploskost klasičnih senc učinkovito spreminja v klavstrofobično vertikalo, ob tem pa ovija odrsko (in stvarno) življenje, mu pri tem grozi in ga duši.

Daniil Harms je eden najbolj priljubljenih avtorjev naše absurde stvarnosti, predstava *Harms je kriv!* pa je eden najboljših scenskih odgovorov na njegov odrinjeni svet. In spet gre za dekonstrukcijo, tokrat večkratno: od kolažne predloge do izraza, v katerem se mešajo potujoči lutkar, glasbenik in ena (morda še kakšna) popolnoma dekonstruirana harmonika.

Henrik Ibsen je *Hišo lutk* napisal v svojem obdobju naturalizma, ki lutkovnemu ustvarjanju nikoli ni bil blizu. Pravzaprav sta se drug drugemu izogibala v velikem loku. Toda spektakularna predstava *Hiša za*

lutke to nestrpnost izniči. Še več: prodira tako globoko v naturalizem, da njega in vse nas z zastrašujočo lahkotnostjo privabi v temne prostore podzvesti in scenske magije in iz njega tudi potegne.

Šesta predstava, namenjena odrasli publiki, je *Paradiž*, ki na duhovit in učinkovit način prikazuje komične možnosti maske. Masko – kot prvinski predmet čaščenja in kot element, ki vedno pleše na meji med lutkovnim in fizičnim gledališčem, – na sceni v glavnem povezujemo z ritualnostjo. Ta neverbalna predstava je, nekoliko nepričakovano, v sebi prebudila lahkotnost brezskrbnega in neobremenjenega humorja ter zgovornost igralskih teles, ki jih trdno in duhovito vodi lastna karakterna zamrznjenost lika.

Uprizoritvi *Dobro jutro, travnik* in *Velik lonec, majhna miš*, podobno kot *Transport*, nimata skupnega izraza, ampak predlogo. Gre za poezijo Anje Štefan, ki v teh dveh uprizoritvah dobi dve izredno zanimivi in privlačni, hkrati pa bistveno različni uprizoritveni preobleki. Poleg neustavljive kombinacije vizualnega in zvočnega bo ti dve predstavi zelo zanimivo opazovati prav skozi razlike, ki kažejo na neskončne možnosti prepletanja pesniške besede in lutkovne umetnosti. Ritem je protagonist predstave za najmlajše *Tok tok tok*, ki s toplino, mehko in nežnostjo osvaja majhne (in velike) gledalce, jih zapeljuje in ohranja njihovo pozornost z natančno uglašeni spreembami in presenečenji. Za konec sem pustil samo na videz majhno repertoarno predstavo *Mišek Julijan*, v kateri vse deluje popolno in ki popolnoma očara s svojim nalezljivim šarmom, z lahko, duhovito in natančno igro, nepričakovanimi izbruhi humorja ter neverbalno čistostjo in dramaturško jasnostjo.

S sprehodom skozi predstave, izbrane za tekmovalni program, sem se sprehodil tudi skozi slovensko lutkovno umetnost v zadnjih dveh letih. Po eni strani gre za zelo uspešno, razigrano in premišljeno eksperimentiranje, po drugi strani pa se ne pozablja na gledalce, ki se jim posveča vso pozornost. Slovensko lutkarstvo je tako v zadnjih dveh letih odličen spoj novosti, ki niso same sebi namen, ampak postajajo nosilni delci celote, in klasičnega izraza, ki ne stopiclja na mestu, ampak že išče in tudi najde sveže ideje in rešitve.

(dr. sc.) Igor Tretinjak,

selektor 13. bienala lutkovnih ustvarjalcev Slovenije

